

การทำธุรกิจอาชีพการเลี้ยงผึ้งอย่างยั่งยืน

กลุ่มส่งเสริมแมลงเศรษฐกิจ

การทำธุรกิจอาชีพการเลี้ยงผึ้งอย่างยั่งยืน จะต้องมีระบบเชื่อมโยงตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ ความชัดเจนในการเข้าถึงปัญหาและการปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาอุตสาหกรรมการเลี้ยงผึ้งและผลิตภัณฑ์ผึ้ง ให้ได้ผลดีกว่าอดีตที่ผ่านมา ซึ่งข้อสงสัยหรือคำถามที่มีอยู่ในการประกอบอาชีพผึ้งที่ยังต้องการคำตอบอยู่ตลอด ซึ่งปัญหาในการประกอบอาชีพการเกษตรนั้นก็มีปัญหาที่เหมือน ๆ กัน คือปัญหาในด้านการผลิตและการตลาด

1. ปัญหาในด้านการผลิต มีสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการผลิตหลายอย่าง ดังนี้

1.1 ปัจจัยการผลิต มี ที่ดิน ทุน ได้แก่ ผึ้ง อุปกรณ์การเลี้ยง ผึ้ง อาหารผึ้ง สารเคมีที่ใช้ในการกำจัดศัตรูผึ้ง เป็นต้น แรงงาน การประกอบการในระบบการผลิตเป็นแบบครอบครัว บริษัท หรือ บริษัทที่มีเครือข่ายและอื่น ๆ รูปแบบการประกอบการต่าง ๆ เหล่านี้ จะให้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลแตกต่างกันไป การประกอบการที่ใช้ระบบการเป็นเจ้าของการผลิตจะเป็นระบบที่ให้ ผลการผลิตที่ดี

1.2 สภาพแวดล้อม ได้แก่ อุณหภูมิ ปริมาณน้ำฝน ความชื้น แสงแดด ลม เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ มีทั้งที่กำหนดได้และไม่ได้ ปัจจัยที่กำหนดได้ ได้แก่ ปัจจัยด้านแรงงาน ปัจจัยที่กำหนดไม่ได้ เช่น สภาพแวดล้อม ได้แก่ ดิน น้ำ อากาศ อุณหภูมิ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีผลทำให้ปริมาณและคุณภาพ ผลผลิตที่เกิดขึ้นไม่มีความแน่นอน

2. ปัญหาทางด้านการตลาด ระบบการตลาดที่มีอยู่เป็นระบบการตลาดแบบแข่งขันเสรีกึ่งผูกขาด เรื่องการตลาดเป็นเรื่องที่มีปัญหาอยู่มาก เพราะเกษตรกรไม่สามารถที่จะกำหนดอะไรได้มาก ไม่ว่าจะเป็นตลาดที่เกษตรกรต้องซื้อปัจจัยการผลิตและตลาดที่เกษตรกรขายผลผลิต ส่วนใหญ่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของพ่อค้า ที่กำหนดราคาในการขายปัจจัยการผลิตหรือซื้อผลผลิตจากเกษตรกร

เมื่อพิจารณาถึงต้นทุน (รายจ่าย) ในการผลิตและรายได้ (รายรับ) จากการขายผลผลิต ก็จะมองเห็นกำไรหรือขาดทุนของการประกอบอาชีพนั้นได้ ยิ่งถ้าใช้ปัจจัยการผลิตที่เกี่ยวข้องที่ควบคุมไม่ได้หรือไม่มีความสามารถในการควบคุม โอกาสที่จะเกิดการขาดทุนก็มีมากขึ้นตามไปด้วย เกษตรกรจึงตกอยู่ในฐานะที่ยากจนมาตลอด ซึ่งปัญหาอาชีพการเลี้ยงผึ้งก็เหมือนกับอาชีพการเกษตรทั่ว ๆ ไป แต่ระดับของปัญหามีความแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับระดับความรู้

ความสามารถของเกษตรกร เกษตรกรผู้เลี้ยงผึ้งมีคุณสมบัติพิเศษกว่าเกษตรกรทั่วไป คือ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถมากพอสมควร เพราะต้องทำงานเกี่ยวข้องกับหลายสิ่งหลายอย่าง คือ ต้องรู้เรื่องเกี่ยวกับผึ้ง วัสดุอุปกรณ์ พืชอาหารผึ้ง และสภาพแวดล้อม วิธีการที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการจัดการผึ้งและงานต่าง ๆ นอกจากนี้แล้วยังต้องมีความสามารถที่จะเลี้ยงผึ้งให้บรรลุเป้าหมาย ความรู้ต่าง ๆ เหล่านี้ มีทั้งความรู้ที่ศึกษาจากสื่อวิชาการต่าง ๆ และจากการค้นคว้าวิจัยด้วยตนเอง พร้อมกับการสร้างความสามารถของตนเองให้เพิ่มมากขึ้น ทำให้อาชีพการเลี้ยงผึ้งมีอัตราการเติบโตสูง เมื่อเทียบกับอาชีพการเกษตรอีกหลายอาชีพ อย่างไรก็ตาม อาชีพการเลี้ยงผึ้งก็ยังมีปัญหาอยู่มาก ที่ยังไม่มีความชัดเจน ทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงผึ้งได้ประสบปัญหาและต้องพบกับการขาดทุน ไม่ว่าจะเป็นผู้เลี้ยงผึ้งสมัครเล่น ผู้เลี้ยงผึ้งที่ทำเป็นอาชีพเสริมและผู้เลี้ยงผึ้งมืออาชีพ ปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ เกษตรกรผู้เลี้ยงผึ้งต้องให้ความสำคัญและสนใจแสวงหาคำตอบไว้ตลอดเวลา เพื่อป้องกันความเสียหายที่เกิดขึ้น

สาเหตุของปัญหา สามารถแบ่งออกได้ เป็น 2 ประการ

2.1 มาจากตัวผู้เลี้ยงผึ้งเอง ตัวผู้เลี้ยงผึ้งเป็นต้นตอของปัญหาทั้งปวง การไม่มีความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหาการเลี้ยงผึ้งที่ตีพอ ทำให้การพัฒนาการเลี้ยงผึ้งไม่มีความก้าวหน้าและต้องประสบกับภาวะขาดทุนในการประกอบอาชีพการเลี้ยงผึ้ง

2.2 มาจากสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้การเลี้ยงผึ้งมีอุปสรรคต่าง ๆ ทำให้การเลี้ยงผึ้งไม่ได้ผลตามเป้าหมายที่กำหนด เช่น สภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง อุณหภูมิสูงขึ้น ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล พืชอาหารผึ้งไม่เจริญเติบโตเท่าที่ควร ไม่ออกดอกออกผลตามปกติ หรือออกดอกก็ออกในปริมาณที่น้อย มีการบานของดอกสั้นลง สิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลต่อการหาอาหารและเก็บสะสมอาหารของผึ้ง ทำให้ผู้เลี้ยงผึ้งไม่สามารถได้เก็บผลผลิตจากผึ้งได้

3. แนวทางแห่งการแก้ปัญหา

แนวทางแห่งการแก้ปัญหาที่ได้ผล ต้องแก้ที่ต้นตอหรือสาเหตุของปัญหาเป็นสำคัญ จุดที่แก้ปัญหาได้ง่ายที่สุดก็คือ การแก้ปัญหาที่ตัวผู้เลี้ยงผึ้งก่อน เมื่อผู้เลี้ยงผึ้งไม่มีปัญหาแล้ว สิ่งอื่นที่เป็นปัญหาก็จะถูกแก้ไขได้ เพราะผู้เลี้ยงผึ้งเป็นหลักของการประกอบอาชีพการเลี้ยงผึ้ง แนวทางการแก้ปัญหาที่ตัวผู้เลี้ยงผึ้ง ต้องให้ผู้เลี้ยงผึ้งมีคุณสมบัติ 2 ประการ คือ เป็นผู้มีความรู้ (รู้กว้างและรู้ลึก) และมีความสามารถที่จะต้องทำงานให้ได้ผล

3.1 ต้องเป็นผู้มีความรู้

1) รู้กว้าง คือ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ในการประกอบอาชีพการเลี้ยงผึ้งสามารถที่จะมองเห็นผลประโยชน์จากการเลี้ยงผึ้งที่ชัดเจน ในช่วงเวลาต่าง ๆ ในประเด็นการเลี้ยงผึ้ง เพื่อให้ผึ้งอยู่รอดและได้ประโยชน์จากผึ้ง ทำอย่างไรอาชีพการเลี้ยงผึ้งจึงจะประสบความสำเร็จ มีรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

2) รู้ลึก คือ มีข้อมูลและระบบการจัดการข้อมูลที่ดี การมีข้อมูลที่ดี มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการประกอบอาชีพการเลี้ยงผึ้งมาก ข้อมูลถูกนำมาใช้ในการตัดสินใจ การดำเนินงานและการแก้ปัญหาต่างๆ ในการเลี้ยงผึ้ง การหาข้อมูลที่ดีและมากพอ สามารถหาได้จาก

(1) ผู้ทำงานวิจัยด้านผึ้ง ผู้เลี้ยงผึ้ง หรือจากการทำงานของตนเอง

(2) จากเอกสารสิ่งพิมพ์ที่ผู้เลี้ยงผึ้งต้องติดตามค้นคว้า ข้อมูลที่ได้จะต้องมีการเก็บและการวิเคราะห์ข้อมูลที่ดี เพื่อที่จะให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการนำไปใช้ ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในการเลี้ยงผึ้งที่มีอยู่และที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

3.2 ต้องเป็นผู้มีความสามารถ คือ ต้องคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาได้ มีความสามารถในการกระทำ ตามทางเลือกต่าง ๆ ให้บังเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัดและรวดเร็ว การที่ผู้เลี้ยงผึ้งจะมีความสามารถดังกล่าวนี้ ผู้เลี้ยงผึ้งจะต้องมีปัจจัยในการเลี้ยงผึ้งที่มีคุณภาพและสมบูรณ์ ทั้งคน วัสดุอุปกรณ์การเลี้ยงและมีความสามารถในการจัดการปัจจัยดังกล่าวนี้ให้การประกอบการเลี้ยงผึ้งประสบความสำเร็จ ด้วยการใช้ระบบการจัดการการผลิตและการตลาดที่ดี อาจกล่าวสั้น ๆ ตามภาษาชาวบ้านว่า เงินถึง ของถึง คนถึง และมีเอถึง

4. การปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา

4.1 การผลิต ต้องรู้จักวิธีการผลิตและการแก้ปัญหาที่ดี

1) **ฟุ้ง** ต้องเลือกชนิดและสายพันธุ์ฟุ้งที่ดี มีพฤติกรรมการหาอาหารที่ดี ให้ผลผลิตสูง ไม่ดุด ไม่แยกรังบ่อย ไม่ต้องยุ่งยากในการตรวจสอบบ่อย ๆ ชนิดและสายพันธุ์ฟุ้ง ต้องจัดหาและเปลี่ยนเมื่อถึงเวลาที่กำหนด สำหรับการเลี้ยงฟุ้งในประเทศไทย ควรมีการจัดหาพันธุ์ฟุ้งที่ดี และเปลี่ยนแม่รังอย่างน้อยปีละครั้ง

2) **อุปกรณ์การเลี้ยง** ต้องมีอุปกรณ์ในการเลี้ยงฟุ้งที่ดี มีคุณภาพสูง ดูแลรักษาง่าย ประหยัดแรงงานและเคลื่อนย้ายง่าย ของใหม่ย่อมไม่มีปัญหา ของเก่าเป็นของที่สะสมโรค รังฟุ้งเก่าอาจจะมีรูรั่ว ฟุ้งออกทำให้ขนย้ายลำบาก ศัตรูรบกวนได้ง่าย ถ้าจะใช้ของเก่าต้องซ่อมบำรุงให้อยู่ในสภาพที่ดีและปราศจากโรคที่ติดมา

3) **พืชอาหารและสภาพแวดล้อม** ต้องหาแหล่งเลี้ยงฟุ้งที่ดี ที่จะให้ได้มาซึ่งผลผลิตจากรังฟุ้งที่ดี และสะดวกในการเดินทาง ดูแลและจัดการฟุ้ง คือ ลานเลี้ยงฟุ้งนั้น ต้องมีพืชอาหารฟุ้งที่ดี หลายชนิด มีการบานที่ยาวต่อเนื่องกันไป ต้องมีการบันทึกชนิด ช่วงเวลาที่บาน การบานในแต่ละปี สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการบาน เพื่อที่จะนำข้อมูล กำหนดความแน่นอนของพืชเป้าหมาย และเพื่อกำหนดปริมาณฟุ้งให้สอดคล้องกันกับพืชเป้าหมาย ซึ่งการบันทึกเกี่ยวกับพืชอาหารฟุ้งและสภาพแวดล้อมที่ต่อเนื่องกันมาหลายๆ ปี จะมีความสำคัญต่อการประกอบอาชีพการเลี้ยงฟุ้งมาก

4) **อาหารฟุ้ง** อาหารฟุ้งที่ใช้เลี้ยงฟุ้งต้องดีและมีคุณภาพ อาหารแทนน้ำหวานจากดอกไม้ อาหารทดแทนเกสร และอาหารเสริม จะได้จากสิ่งใดบ้าง มีอะไรทดแทนได้บ้าง จะหาได้จากที่ไหน ราคาเป็นอย่างไร

5) **สารเคมีที่จะใช้ในการควบคุมโรคและศัตรูฟุ้ง** มีสารเคมีชนิดใดบ้าง สามารถใช้ทดแทนกันได้หรือไม่ วิธีการและอัตราการใช้ ใช้ในช่วงเวลาไหนและอื่น ๆ

6) **การจัดการฟุ้ง** ต้องเลือกระบบการจัดการที่ดี วิธีการให้ทุกคนที่ทำงานมีส่วนร่วมในความเป็นเจ้าของ จะทำให้เกิดการรักงาน เอาใจใส่ในงาน ขยันในการทำงาน ผลดีที่เกิดขึ้นจากการทำงานก็จะมีมากขึ้น การจัดการฟุ้งที่ดี ได้แก่

- (1) เพื่อให้ฟุ้งอยู่รอดและอยู่ดี
- (2) ต้องควบคุมโรคและศัตรูฟุ้งให้ได้ผล
- (3) เปลี่ยนแม่รังใหม่ทุกปี
- (4) ให้อาหารเสริมในช่วงเวลาที่ฟุ้งไม่สามารถหาได้จากพืชอาหารฟุ้ง
- (5) ย้ายฟุ้งไปไว้ในแหล่งเลี้ยงฟุ้งที่ดี
- (6) ซ่อมและเปลี่ยนอุปกรณ์การเลี้ยงฟุ้งใหม่
- (7) การจัดการการเลี้ยงฟุ้งให้ได้ผลผลิตจากรังฟุ้ง
- (8) ย้ายฟุ้งไปเลี้ยงในสถานที่ดำเนินการสะดวก
- (9) จัดปริมาณรังฟุ้งในแต่ละลานอย่างเหมาะสม
- (10) วิธีการจัดการการผลิตแต่ละอย่างต้องมีคุณภาพ
- (11) ใช้เทคโนโลยีในการผลิตที่ดี

7) **การเก็บรักษาและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ฟุ้ง** ที่ดี และมีคุณภาพ ถูกต้องตามหลักวิชาการ

8) **ความร่วมมือในการแก้ปัญหาร่วมกัน** เป็นสิ่งที่ดี

4.2 การตลาด

จากอดีตที่ผ่านมา ปัญหาด้านการตลาดมีมาก เนื่องจากผู้เลี้ยงผึ้งเผชิญปัญหาด้านการผลิตเป็นอย่างมาก จึงไม่มีเวลาจัดการด้านการตลาดให้มีประสิทธิภาพ การซื้อปัจจัยการผลิตและการขายผลผลิตที่ผึ้งไม่ได้ราคาที่ยุติธรรม ระบบสหกรณ์เป็นระบบที่จะมาช่วยจัดการในเรื่องตลาดได้ แต่ระบบสหกรณ์มักจะไม่ได้อยู่ได้ เนื่องจากนิสัยส่วนตัวของคนไทยเอง เมื่อเข้าสู่ตลาดเสรี ที่มีการแข่งขันไม่สมบูรณ์ หรือมีการผูกขาดในการซื้อ ขายปัจจัยการผลิต หรือผลผลิตที่ผึ้งแล้ว การตลาดจึงเป็นเรื่องที่ผู้เลี้ยงผึ้งเสียเปรียบเป็นอย่างมาก จึงจำเป็นต้องมีการแก้ปัญหาด้านการตลาดที่ดี และต้องอาศัยความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกคน จัดการด้านการตลาดให้บังเกิดผล

- (1) ผู้เลี้ยงผึ้งทุกคนจะต้องเข้าใจหลักการและการปฏิบัติเพื่อให้ผลผลิตจากรังผึ้งมีคุณภาพ และต้องรักษาคุณภาพผลผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานไว้ตลอด ต้องรัก ซื่อสัตย์ในอาชีพของตน
- (2) การสร้างและฟื้นฟูระบบสหกรณ์ ให้มีความมั่นคงและแข็งแกร่ง ระบบสหกรณ์นี้จะเป็นระบบที่ดีที่จะช่วยเหลือผู้เลี้ยงผึ้งทุกคนได้ในเรื่องการตลาด ช่วยเหลือการซื้อปัจจัยการผลิตและการขายผลผลิต สหกรณ์จะมีอำนาจในการต่อรองผลประโยชน์สำหรับทุกคนได้ การที่จะทำให้ระบบสหกรณ์เกิดขึ้น ผู้เลี้ยงผึ้งทุกคนจะต้องให้ความสนใจและเสียสละร่วมกันในการผลักดันระบบสหกรณ์ให้เกิดขึ้นและดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องอาศัยผู้นำเกษตรกรที่มีความสามารถ สิ่งนี้ต้องอาศัยเวลา ถ้าไม่มีระบบสหกรณ์ ปัญหาด้านการตลาดก็ยังคงมีอยู่ตลอด

ดังนั้น การทำธุรกิจอาชีพการเลี้ยงผึ้งอย่างยั่งยืนในประเทศไทยซึ่งกำลังก้าวสู่การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างอาเซียนในปี 2558 จะต้องศึกษาจุดอ่อน จุดแข็ง วิฤตและโอกาสของตนเองให้ถูกต้องและต้องมีการปรับตัวเป็นอย่างมากก่อนที่จะเข้าสู่การแข่งขันการเปิดเสรีทางการค้าที่จะเกิดขึ้นในอนาคตในทุก ๆ ด้านเป็นอย่างมาก

ภาพข่าว/เขียนข่าว

นางอรสา เสนีวงศ์ ณ อยุธยา

นักวิชาเกษตรชำนาญการพิเศษ

ตรวจร่าง

นางอัจฉนา ชำนาญศิลป์

ผู้อำนวยการกลุ่มแมลงเศรษฐกิจ

ข่าวลำดับที่....58-008/2557

๕๕๕๕๕๕๕๕